

Sensorveiledning

SPED1100 – høst 2023 – ordinær eksamen

Om SPED1100

SPED1100 er et 10-poengs innføringsemne som undervises første semester i bachelorprogrammet i spesialpedagogikk. For de fleste er med andre ord SPED1100 det aller første møte med faget, og for mange – det første emnet på universitetsnivå. Det er også mulig å ta SPED1100 som enkeltemne.

Undervisningen går over en periode på syv uker med to forelesninger og et fagseminar per uke. De to første ukene med undervisning vies til en introduksjon av spesialpedagogikk som fag, med fokus på grunnleggende spesialpedagogiske temaer som normalitet og avvik, funksjonshemming, inkludering og likeverd. Etter dette gis en innføring i utvalgte lærevansker og funksjonsnedsettelse (ett tema per uke, to forelesninger per tema), nærmere bestemt:

- Hørselsrelaterte vansker
- Psykososiale vansker
- Språk- og talevansker
- Spesifikke lærevansker (dysleksi og mattevansker)
- Nevrouviklingsforstyrrelser (ADHD, autisme og utviklingshemming)

Hovedbøkene i emnet er Morken (2012) sin bok «Normalitet og avvik», Rygvold og Ogden (2017) med «Innføring i spesialpedagogikk», Tøssebro (2010) sin bok «Hva er funksjonshemming?» og Befring (2020), «Grunnbok i spesialpedagogikk».

I tillegg er det to enkeltstående kapitler som vil være relevante for akkurat denne eksamen:

- Löfkvist et al. (2019): Hørselstap hos barn i Spesialpedagogikk (Befring, Næss og Tangen, red.)
- Kapittel 13 i Grøholt, B., Garløv, I., Weidle, B. og Sommerschild, H. (2015): Lærebok i barnespsykiatri.

Om eksamen

Den aktuelle eksamen er en 4-timers skoleeksamen uten hjelpemidler. Kandidatene får fem kortsvarsoppgaver og skal besvare **alle** disse.

Det er ikke et krav til kildehenvisning og litteraturliste på eksamen. Referanse til faglitteratur anses likevel som et pluss.

Om oppgavene

Oppgavene på eksamen er såkalte kortsvarsoppgaver. Det forventes med andre ord ikke at svaret på hver enkelt oppgave følger en fortellende stil, med innledning, hoveddel og avslutning. Dette er også en eksamen med høyt tidspress, så svarenes struktur, med logisk oppbygging og indre sammenheng, bør i mindre grad vektlegges.

Ingen av oppgavene ber eksplisitt om redegjørelse eller drøfting. I de fleste tilfeller vil imidlertid gode besvarelser kreve en viss grad av redegjørelse og det er muligheter for drøfting i mange av

oppgavene. Enkelte oppgaver berører dessuten temaer med «naturlige» spenninger. Dette kan dreie seg om oppgaver som går ut på å forklare forskjellen mellom to begreper eller oppgaver hvor man skal gi eksempler på ulike måter å forstå et begrep på. Gode svar på slike oppgaver fordrer noe drøfting.

Selv om eksamen består av kortsvarsoppgaver, er det ingen formelle krav knyttet til omfang, hverken nedre eller øvre ordgrense.

Om vurdering

Hver enkelt oppgave vurderes på en gradert karakterskala fra A til F, der A er beste karakter og F er stryk. Hver av de fem oppgavene teller i utgangspunktet like mye. Det oppfordres likevel til å gjøre en helhetsvurdering før endelig karakter på eksamensbesvarelsen gis. Høy grad av faglig refleksjon og selvstendighet bør for eksempel gis ekstra belønning og på den andre siden vil grove misoppfatninger gi grunnlag til å kunne trekke ned. En A bør kunne oppnås selv om ikke alle oppgaver holder A-nivå.

Alle oppgaver skal som nevnt besvares og **minimum tre av fem oppgaver bør være bestått** for at hele eksamen skal bestås. I tilfeller hvor ikke alle oppgaver er bestått bør svarene på de øvrige oppgavene holde et jevnt godt nivå for at ståkarakter kan gis. I tilfeller hvor stryk av eksamensbesvarelsen vurderes, bør sensor rådføre seg med emneleder.

Generelle vurderingskriterier

- Besvarelse av oppgaven: Reflekterer svaret det oppgaven ber om?
- Faglig innhold: Er faglige momenter relevante og sentrale? Skinner det gjennom at besvarelsen bygger på pensum/forelesninger?
- Selvstendighet og refleksjon: Er det tegn til drøfting der tematikken «inviterer» til det?
- Presisjon og klarhet i formidling: Gir besvarelsen inntrykk av at studenten har forstått innholdet?

Eksamen som helhet skal evaluere studentenes **kunnskap og forståelse av sentrale temaer** som de har møtt i sin undervisning. Da dette er et innføringsemne på 10 studiepoeng, kan imidlertid ikke dybdeforståelse forventes.

Det vises for øvrig til emnesidene for emneplan og pensum:

<https://www.uio.no/studier/emner/uv/isp/SPED1100/>

Se momentliste under for mer spesifikke vurderingskriterier.

Momentliste

For den enkelte oppgave er det i denne sensorveiledningen tatt med momenter som kan være relevante å ta med i en besvarelse. Dette er ikke en sjekklister, og det er ikke slik at alle disse momentene må være med for at besvarelsen skal vurderes som meget god eller fremragende. Listen over momenter er heller ikke uttømmende, i den forstand at studentene kan ha med momenter som ikke er omtalt i denne sensorveiledningen.

Oppgaver

1. Hva er utviklingsmessige språkforstyrrelser (DLD)?

Særlig relevant pensum: Kapittel 6 i Rygvold og Ogden (2017). To forelesninger om språk- og talevansker, hvorav den siste hadde et særlig fokus på utviklingsmessige språkforstyrrelser.

Sentrale momenter: I denne oppgaven er det viktig at kandidaten har forstått at språkforstyrrelser dreier seg om vansker med å bruke språket som middel for kommunikasjon. Altså, vansker med å forstå andre og/eller uttrykke seg ved hjelp av ord og ytringer. Dette skiller seg for eksempel fra talevansker, som handler om vansker med å uttale språkløyer riktig og flytende, eller vansker med å bruke stemmen. Begrepet *utviklingsmessige språkforstyrrelser (DLD)* brukes i tilfeller hvor språkforstyrrelsene er uventet på den måten at det ikke finnes noen kjent biomedisinsk tilstand som kan forklare vanskene (f.eks. hørselsnedsettelse, utviklingshemming, etc.).

Andre sentrale momenter som det kan være relevant å trekke inn

- Termen brukes primært om vedvarende problemer med språket utover fire-fem års alder.
- Brukes når språkforstyrrelsene har betydelig innvirkning på sosial interaksjon og læring.
- Ordet «utviklingsmessig» refererer til at vansken kommer til syne i barns utvikling, i motsetning til en vanske som oppstår etter akutt skade.
- Utviklingsmessige språkforstyrrelser (DLD) er en relativt ny term som først og fremst erstatter den tidligere brukte betegnelsen «spesifikke språkvansker» (SSV). SSV var en diagnostisk term knyttet opp til eksklusjonskriterier som f.eks. lave kognitive ferdigheter. Slike eksklusjonskriterier har nå falt bort og gjelder ikke for DLD.
- Det er *svært positivt* dersom kandidaten kan gi eksempler på utfordringer som barn og unge med DLD kan oppleve innenfor ulike deler av språket som fonologi, grammatikk (syntaks og morfologi), semantikk, eller pragmatikk.

Annet:

- Vær oppmerksom på at pensumslitteraturen bruker begrepet *utviklingsmessige språkvansker (DLD)*. Dette begrepet bør derfor aksepteres på lik linje med *utviklingsmessige språkforstyrrelser* i kandidatens besvarelse.

- DLD brukes som nevnt om uventede språkforstyrrelser (altså når vansken ikke er assosiert med kjent biomedisinsk tilstand). Det trekker ned dersom kandidaten ikke har fått med seg dette poenget, men det gir ikke grunn til stryk i seg selv.

2. Hva er forskjellen mellom den medisinske og sosiale modellen av funksjonshemming?

Særlig relevant pensum: Kapittel 3 i Morken (2012) og kapittel 1 i Tøssebro (2010).

Forelesningene om «Funksjonshemming, normalitet og avvik» og «Spesialpedagogikk og samfunn» samt forelesningen om utviklingshemming berørte også dette temaet.

Sentrale momenter: I denne oppgaven er det vesentlig at kandidaten får fram at det finnes ulike måter å forstå begrepet funksjonshemming på. Oppgaven etterspør særlig en redegjørelse av vendingen fra å se på funksjonshemming som en egenskap ved enkeltindivider, knyttet til konsekvenser av sykdom eller skade (medisinsk modell), til en oppmerksomhet mot de barrierene og vanskene personer med ulike funksjonsnedsettelse møter i sine omgivelser (den sosiale modellen). Det kan i den forbindelse også være relevant å trekke inn begrepet funksjonsdiskriminering og synet på et samfunn «bygd av folk med full funksjonsevne for folk med full funksjonsevne».

Andre sentrale momenter

- I denne oppgaven er det rom for mye drøfting, noe som kan *skille mellom gode og fremdragende besvarelser*. I en slik drøfting vil det for eksempel være relevant å trekke inn kritikk mot både den medisinske modellen for sitt svikt- og mangelperspektiv og den sosiale modellen for sin naivitet og forenkling av komplekse forhold.
- Det vil det også kunne være aktuelt å drøfte hvilke konsekvenser de ulike tilnærmingene til funksjonshemming kan få for måten vi møter personer med funksjonsnedsettelse (fokus på individ vs. systemrettede tiltak).
- Selv om oppgaven spør om forskjellen mellom medisinsk og sosial modell, er det svært positivt om disse modellene også settes i forbindelse med den relasjonelle forståelsen av funksjonshemming (og «gap-modellen»), hvor det er samspillet mellom individet og omgivelsene som er det vesentlige.
- Det er også positivt om besvarelsen reflekterer balanse mellom idealisme og realisme, mellom hensynet til de få og de mange, og at sort-hvitt tankegang unngås.

3. Gi eksempler på tiltak som gir gode læringsmiljø for barn med hørselstap.

Særlig relevant pensum: Löfkvist et al. (2019): Hørselstap hos barn i Spesialpedagogikk (Befring, Næss og Tangen, red.). To forelesninger om hørselsrelaterte vansker.

Sentrale momenter: I denne oppgaven er det mulig å komme med mange ulike eksempler på tiltak. Merk at oppgaven ber om tiltak som gir gode læringsmiljø for barn. Besvarelsen bør med andre ord fokusere på barn i barnehage- og skolealder. I måten oppgaven er formulert på ligger

det dessuten en forventning om at hovedfokus skal være på tilrettelegging av barnets omgivelser. Det er imidlertid ikke irrelevant å redegjøre for mer individrettede tiltak. Oppgaven bruker for øvrig også den generelle termen «hørselstap». *Særlig gode besvarelser* vil vise oppmerksomhet rundt at det finnes ulike grader av hørselsnedsettelse (fra lett hørselstap til døvhets) og at barn med hørselstap er en svært heterogen gruppe hvor det finnes forskjellige behov. *Utmerkede besvarelser* vil kunne trekke med seg denne forståelsen i sin beskrivelse av tiltak (noen tiltak vil f.eks. kunne være felles for ulike former for hørselstap, mens andre kun gjelder for bestemte former).

Noen eksempler på tiltak inkluderer

- Tekniske hjelpemidler som høreapparat og cochleaimplantat (individrettede)
- Støydempende tiltak (f.eks. redusert klassestørrelse)
- Bedring av lytteforhold i oppholdsrom, som for eksempel demping av akustikk, bruk av mikrofon i gruppesamtaler, teleslynge etc.
- Tydelig kommunikasjon og det å være en god språkmodell. Fokus på språk i klasserommet.
- Visuelle holdepunkter i undervisning og gode lysforhold (bl.a. for å kunne se den som snakker og muliggjøre munnavlesning)
- God klasseledelse, struktur og forutsigbarhet
- Det er også relevant å nevne §2.6; opplæring i og på tegnspråk, §5.1; spesialundervisning

4. Nevn noen typiske kjennetegn på autismspekterforstyrrelser.

Særlig relevant pensum: Kapittel 13 i Grøholt, B., Garløv, I., Weidle, B. og Sommerschild, H. (2015): Lærebok i barnespsykiatri. *Obs! Kun én forelesning har handlet om dette temaet så dybdeforståelse kan ikke forventes.*

Sentrale momenter: I denne oppgaven er det viktig at kandidaten får fram at autismspekterforstyrrelse (ASD) primært kjennetegnes av a) vansker med sosial kommunikasjon og interaksjon og b) begrenset og repeterende atferd, interesser eller aktiviteter. Under listes eksempler som det kan være relevant å nevne i forbindelse med disse to hovedområdene.

a) Vansker med sosial kommunikasjon og interaksjon kan inkludere

- vansker med gjensidig sosialt og emosjonelt samspill: vanskeligheter med å forstå og respondere på sosiale signaler, problemer med å forholde seg til andre mennesker, vansker med felles oppmerksomhet og med å dele følelser og interesser, vanskeligheter med å initiere eller opprettholde samtaler
- vansker med å opprettholde relasjoner med andre: manglende interesse for andre, vansker med lek og samspill med jevnaldrende, problemer med å justere seg etter ulike sosiale forventninger

- problemer med bruk og forståelse av ikke-verbal kommunikasjon, opprettholde øyekontakt, forstå ansiktsuttrykk etc.

b) begrenset og repeterende atferd, interesser eller aktiviteter kan inkludere

- stereotypisk eller repeterende atferd: motoriske bevegelser (f.eks. vifte med fingre, klappe i hendene, vuggebevegelser), stereotypisk tale (f.eks. gjenta lyder, ord og fraser) eller bruk av objekter (f.eks. arrangere og ordne objekter på en bestemt måte)
- Insistere på rutiner: Sterk preferanse for mønstre, rutiner og ritualer. Kan bli forstyrret når rutiner forandres og motstå endring.
- Begrensede interesser: en tendens til å bli dypt fokusert på et enkelt tema eller interessefelt på bekostning av andre aktiviteter
- Sensitivitet for lys, lyd, berøring eller lukt, og problemer med å filtrere eller ignorere sensorisk informasjon. Kan også være en uvanlig interesse for sensoriske aspekter ved omgivelsene.

Selv om punktene over kan sies å være typiske kjennetegn på ASD, vil *gode besvarelser* dessuten anerkjenne at personer med ASF utgjør en svært heterogen gruppe. Dette inkluderer blant annet store forskjeller i alvorlighetsgrad. *Fremdragende besvarelser* vil kunne gi eksempler på hvordan vansker med sosial kommunikasjon og interaksjon samt begrenset og repeterende atferd kan påvirke barns læring og utvikling.

Det kan også være relevant å nevne komorbide tilstander som ofte assosieres med ASD, som for eksempel lærevansker, språkvansker, søvnforstyrrelser, epilepsi, atferdsvansker og andre nevrouviklingsforstyrrelser (f.eks. ADHD).

5. Gi eksempler på ulike forståelser av begrepet avvik.

Særlig relevant pensum: Kapittel 3 i Morken (2012). Forelesningen om «Funksjonshemming, normalitet og avvik» berørte også temaet.

Sentrale momenter: Det viktige i denne oppgaven er at kandidaten får fram at forståelsen av avvik ikke er noe absolutt og entydig, men at det derimot finnes mange ulike forestillinger om både normalitet og avvik som kan være mer eller mindre gjeldene til ulike tider og i ulike sammenhenger. Sosiale regler og kriterier for avvik trenger heller ikke være universelt aksepterte, men gjenstand for uenighet, konflikt og samfunnsmessig strid. I pensumlitteraturen gis mange eksempler på ulike forståelser av begrepet avvik. Dette inkluderer blant annet:

- Avvik som statistisk fenomen (normalfordelingskurve) – avvik fra et gjennomsnitt
- Avvik som interaksjonelt fenomen – brudd på sosialt definerte normer og regler. Henger sammen med både moralske og kulturelle normalitetsbeskrivelser.
- Avvik som samfunnsmessig fenomen – tar utgangspunkt i hva som ganger samfunnet (normalitet) og hva som bidrar til samfunnsmessig skade og destabilisering (avvik). Inkluderer blant annet politiske, økonomiske og juridiske avvik.

Selv om oppgaven kun ber kandidaten om å gi eksempler, vil det i denne oppgaven være mye rom til å demonstrere faglig selvstendighet gjennom drøfting og refleksjon rundt aktuelle problemstillinger knyttet til temaet. Det vil for eksempel kunne være relevant å drøfte betydningen av ulike avviksforestillinger for spesialpedagogisk virksomhet. Spørsmål rundt kategorisering og stigma samt betydningen av makt og moralsk overtak kan også trekkes inn. Morken (2012) stiller for eksempel spørsmål om hvilke forestillinger om normalitet som preger vårt opplæringsystem: Har alle like sjanser til å lykkes i skolesammenheng?